

Útmutató a pedagógiai-pszichológiai szigorlat felkészüléshez (TMA 120 képzés)

A *pedagógiai-pszichológiai komplex szigorlatnak* az szerepe a tanárképzésben, hogy összefoglalóan zárja le a tanárképzéshez szükséges elméleti tanulmányokat.

A szigorlatra jelentkezés feltétele a tantervbe foglalt tantárgyi előfeltételek teljesítése. Szigorlatra azok a Hallgatók jelentkezhetnek, akik minden előzetes pedagógiai és pszichológiai tantárgyukat teljesítették, és mindez indexükbe is beírásra került. Ezt igazolja a Tanulmányi Osztály által az indexbe elhelyezett szigorlati pecsét. A szigorlatra az ETR-en előzetesen meghirdetett időpontokra lehet jelentkezni. A szigorlat reggelén minden Hallgató a Tanulmányi Osztályon veheti fel a szükséges dokumentumokat (index, szigorlati jegyzőkönyv). Csak mindezekkel együtt lehet a vizsgán részt venni!

A tételek és követelmények a korábbi tanulmányokra épülnek. A felkészülés folyamatos tanulást kíván, s az összegző-átfogó szemléletmód (egyben olvasottság) álljon a középpontjában!

A tételek logikája a tanári „Képzési és kimeneti követelmények” című jogszabály logikáját követi. Ezen kompetenciák megszerzése a tanárrá válás feltételei. A kilenc tétel a kilenc tanári kompetenciát fogja át. A tételsorban a tételek címeit a legfontosabb fogalmakat tartalmazó sillabusz, az ez után következő részben találják az ajánlott irodalom részletes felsorolását.

Emlékezzenek arra, hogy:

1. A szigorlati tételek olyan ismereteket feltételeznek, melyeket korábban szaktárgyi előadáson, szemináriumon megismerhettek, külön-külön tantárgyakban már vizsgáztak is belőle. A komplex vizsga e tantárgyak legfontosabb ismereteinek birtoklását kéri számon.
2. Az irodalomajánlás ennek megfelelően olyan műveket tartalmaz, amelyek már a kollokviumi felkészülésnél is fontosak voltak.
3. Ezen irodalmak és az előadások alapján tudják komplex tételeiket - egyénileg vagy csoportosan - kidolgozni, tudnak felkészülni. Más műveket is használhatnak, a közreadottak ajánlás jellegűek.
4. Munkájukat segítheti, hogy ugyanaz a szemelvény több tétel kidolgozásakor is hasznosítható.
5. A tételekhez ajánlott szakirodalmak az egyes tantárgyakat követik, ezért nem rendeztük őket betűrendbe.

TÉTELSOR

és javasolt vázlat a tételek kidolgozásához

1. A tanulói személyiség fejlesztése

- *A nevelés fogalma.* Felfogások a nevelésről. A nevelés, mint emberre jellemző tevékenység. Felfogások nevelés és oktatás viszonyáról. Korszerű tanuláselméletek.
- *A nevelés nagy alakjainak vélekedése a személyiségfejlesztésről.*
- *Nevelhetőség, személyiség-felfogások* (Freud, Erikson, Berne, Rogers, behaviorista megközelítések, Nagy J., Gáspár L., Bábosik I. stb), a személyiségfejlesztés fogalma, személyiségkép (énkép, énídeál).
- *Felfogások a növendékről.* A tanuló megismerése. A gyermekkor szemléletének történeti változásai
- *A tanulók közti különbségek.* Tehetségmodellek és a zenei tehetség modern elképzelései. A zeneészlelés és –értés fejlődése. Intelligenciatípusok. A tehetségfejlesztés intézményrendszere. A sajátos nevelési igényű tanulók nevelése és oktatása (tanulási-, magatartási zavarok, deviáns viselkedés).
- *A zene személyiségfejlesztő hatása.* A generatív kreativitás szerepe a művészeti nevelésben
- *Személyiségfejlesztő módszerek.* Mentális egészségvédelem. A személyes és a munkával kapcsolatos elégedettség forrásai és előmozdítása.

2. Tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítése, fejlesztése

- *Egyén a csoportban, szerepek, közösség, egyén és közösség viszonya.*
- *Közösségfejlesztés és módjai, integráció, inklúzió (a szociokulturális háttér jelentősége).*
- *Iskolaközösségek a nevelés történetében.*
- *Kooperatív tanulás. A konfliktus fogalma, fajtái és funkciói. Az erőszakmentes konfliktuskezelés módjai (A vitakultúra fejlesztésének lehetőségei).*
- *Közösségfejlesztés zenével. A zenei nevelés transzferhatásai.*
- *A szociometria – tükör a csoport szerkezetéről.*

3. A pedagógiai folyamat tervezése

- *Felfogások a nevelés céljáról. A gyermek joga a „neki való” neveléshez (az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye alapján). a nevelés tervszerű folyamat,*
- *A szociokulturális háttér, mint a tanulók közti különbségek egyik tényezője – az esélyegyenlőségről.*
- *A tantervelmélet alapkérdései. Tantervezés, tantervtörténet, iskolarendszer, Egyéni fejlesztési tervek az iskola világában.*
- *A tanár, mint tantervfejlesztő.*
- *Egy ének-zenei vagy zenei tanterv bemutatása (NAT, kerettanterv, pedagógiai program, helyi tanterv, művészetoktatás).*
- *Zenészképzés Magyarországon, a Zeneakadémia*

4. A szaktudományi tudás felhasználásával a tanulók műveltségének, készségeinek és képességeinek fejlesztése

- *A zenei nevelés története.*
- *Kodály-pedagógia, Kodály-módszer, Kokas-pedagógia, újabb megközelítések, alternatívák.*
- *A zene személyiségformáló, közösségformáló szerepe. A csúcsteljesítmény feltételei a zenében, a csúcsteljesítmény pedagógiája.*
- *A zenei nevelés, mint tanítás és terápia.*
- *Zenei nevelés egyénileg és csoportban, művészeti iskolák programjai.*
- *Tehetségmodellek és a zenei tehetség modern elképzelései. Intelligenciatípusok. Kreativitás.*
- *Egy kiválasztott tanítási stratégia részletes bemutatása, alkalmazásának lehetőségei a zenetanításban.*
- *A figyelem irányításának módszerei a zenei tevékenységben.*

5. Az egész életen át tartó tanulást megalapozó kompetenciák hatékony fejlesztése

- *Az egész életen át tartó tanulás elméletei és szerepe az európai oktatásfejlesztési stratégiában*
- *Az egész életen át tartó fejlődés pszichológiai értelmezése, fejlődésméletek (Freud, Piaget és bírálata - alternatív magyarázati lehetőségek-, Erikson). Kötődés, kötődési stílusok gyermek- és felnőttkorban, szociális tanuláselmélet, kognitív fejlődésméletek.*
- *A nevelés céljai, önnevelés, önálló tanulás, a kompetenciák.*
- *Az iskolarendszer; művészeti iskolák, a koncertpedagógia alapjai*

6. A tanulási folyamat szervezése és irányítása

- *Tanuláselméletek – konstruktivista tanulásfelfogás*
- *Tanári szerepek, tanulói szerepek, tanulásszervezési módok – ezek története.*
- *Nevelési, tanári, vezetési stílusok – várható hatásuk*
- *Motiváció, tanítási módszerek, kooperatív tanulás, házi feladat.*
- *Kompetencia-fejlesztés és tanulás, tehetséggondozás.*
- *Tanítási és tanulási stratégiák. A motiváció fogalma és a motiválás módjai.*
- *Egy kiválasztott tanítási stratégia részletes bemutatása, alkalmazásának lehetőségei a zenetanításban.*
- *Erőszakmentes (együttműködő) kommunikáció, vitakultúra.*

7. A pedagógiai értékelés változatos eszközeinek alkalmazása

- *Értékelés (a pedagógiai értékelés három funkciója).*
- *A pedagógiai értékelés szintjei, a pedagógiai hozzáadott érték fogalma, minőségbiztosítás, kompetenciamérések, PISA vizsgálatok.*
- *Nevelési eredményvizsgálat, differenciálás az értékelésben.*
- *Az osztályozás története (vélemények az osztályzásról és szöveges értékelésről a zenei nevelés kontextusában).*

- *Jutalmazás, büntetés.*

8. Szakmai együttműködés és kommunikáció

- *A társas viselkedés intuitív elméletei (sémák, sztereotípiák, attribúciók), attitűdök és viselkedés, engedelmesség és ellenállás, azonosulás és internalizáció, kollektív döntéshozatal (csoportgondolkodás, csoportpolarizáció).*
- *Felfogások a nevelőről. A nevelő személyisége, a nevelői szerep, modellhatás. Tanári kompetenciák, a „tanári szoba”, nevelőtestület, a pedagógus mint értelmiségi*
- *Tanári kommunikáció, empátia, kapcsolattartás szülőkkel, erőszakmentes (együttműködő) kommunikáció, a meggyőzés lélektana, vitakultúra.*
- *Pedagógiai program, tantárgyi koncentráció.*
- *A nevelés színtereinek rendszere. az iskolák közti különbségek. Iskola és közművelődés, iskola és koncertterem, iskola és média, iskola és család kapcsolata.*

9. Szakmai fejlődésben elkötelezettség, önművelés

- *Tájékozódás a tudás- (ill. kompetencia-) alapú társadalomban, hatékony információkeresés.*
- *Példaképeim, tanári mintáim, pedagógiai olvasmányaim. Az értékes pszichológiai és pedagógiai szakirodalom forrásai és felismerése.*
- *Nagy pedagógiai alkotók, híres zenepedagógusok, a Kodály-pedagógia és a Kodály-módszer.*
- *Valamely (előre egyeztetett) film neveléstudományi szempontú elemzése.*
- *Pedagógiai önismeret, mentálhigiénia, stressz, stressz-kezelési módok.*

FELHASZNÁLHATÓ IRODALOM

1. A tanulói személyiség fejlesztése

- Atkinson, R. L. és mtsai. (1999): *Pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó, második, javított kiadás [vagy későbbi kiadás], 378–400 (Személyiség).
- Buda Béla (1997): Az empátia jelentősége a pedagógiai munkában és a gyermeknevelésben. In: Pöcze Gábor (szerk.): *A pedagógus szakmához tartozó képességek*. Budapest: Okker Oktatási Iroda, 105–120.
- Báthory Zoltán (2000): Tanulók, iskolák, különbségek. Budapest: OKKER Kiadó, 74-94.
- Gombocz-Trencsényi (2000): Változatok a pedagógiára. Budapest: OKKER, 11-19.
- Stachó László (2011): A zenébe rejtett személyiség. Bevezetés a zenei előadóművészet pedagógiájába. *Parlando*
- Knausz Imre (2001): A tanítás mestersége. Budapest: Iskolafejlesztési Alapítvány, 37-60. A tanulók c. fejezet <http://mek.niif.hu/01800/01817/01817.pdf>

2. Tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítése, fejlesztése

- Atkinson, R. L. és mtsai. (1999): *Pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó, második, javított kiadás [vagy későbbi kiadás], 495–512 (A társas viselkedés intuitív elméletei; Attitűdök), 524–551 (Társas kölcsönhatás és társas befolyásolás).
- Gombocz-Trencsényi (2000). Változatok a pedagógiára. Budapest: OKKER, 2000. 79-98.
- Knausz Imre (2001): A tanítás mestersége. Budapest: Iskolafejlesztési Alapítvány, 37-60. A tanulók c. fejezet <http://mek.niif.hu/01800/01817/01817.pdf>

3. A pedagógiai folyamat tervezése

- Dobszay László (2009): *Kodály után. Tűnődések a zenepedagógiáról*. Kecskemét: LFZE Kodály Intézete, 11–89.
- Báthory Zoltán (2000): Tanulók, iskolák, különbségek. Budapest: OKKER, 155-174.
- Knausz Imre (2001): A tanítás mestersége. Iskolafejlesztési Alapítvány A társadalmi-kulturális háttér 60-69., A tanár tervező munkája 154-159. <http://mek.niif.hu/01800/01817/01817.pdf>
- Falus Iván (2007): *Didaktika*. 473-484. oldalig

4. A szaktudományi tudás felhasználásával a tanulók műveltségének, készségeinek és képességeinek fejlesztése

- Dobszay László (2009): *Kodály után. Tűnődések a zenepedagógiáról*. Kecskemét: LFZE Kodály Intézete, 93–100.
- Deszpot Gabriella (2009): Zenei átváltozás. Kokas Klára programja mint pedagógia és terápia. *Parlando* 51 (6), 5–11. <http://www.parlando.hu/2009-6-02-03-Kokas-Klara-1.htm>
- Buda Béla (1997): Az empátia jelentősége a pedagógiai munkában és a gyermeknevelésben. In: Pöcze Gábor (szerk.): *A pedagógus szakmához tartozó képességek*. Budapest: Okker Oktatási Iroda, 105–120.
- Vekerdy Tamás (2011): *Érzelmi biztonság. Mit kell(ene) tudnunk a gyerekekről és magunkról?* Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 7–8, 11–23, 127–157.

Báthory Zoltán (2000): Tanulók, iskolák, különbségek. Budapest: OKKER, 191- 212.
Knausz Imre (2001): A tanítás mestersége. Budapest: Iskolafejlesztési Alapítvány, 74-125. A tanítás c. fejezet <http://mek.niif.hu/01800/01817/01817.pdf>
Turmezeyné Heller Erika (2010): A zenei tehetség felismerése és fejlesztése. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, http://geniuszportal.hu/sites/default/files/09_kotet_net.pdf

5. Az egész életen át tartó tanulást megalapozó kompetenciák hatékony fejlesztése

Atkinson, R. L. és mtsai. (1999): *Pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó, második, javított kiadás [vagy későbbi kiadás], 70–104.
Vekerdy Tamás (2011): *Érzelmi biztonság. Mit kell(ene) tudnunk a gyerekekről és magunkról?* Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 7–8, 11–23, 127–157.
Klein Sándor (1997): A tanár mint a tanulók személyiségfejlődésének serkentője. In: Pócze Gábor (szerk.): *A pedagógus szakmához tartozó képességek*. Budapest: Okker Oktatási Iroda, 76–83.
A Magyar Köztársaság Kormányának stratégiája az egész életen át tartó tanulásról.
Hatályos oktatási törvény

6. A tanulási folyamat szervezése és irányítása

Báthory Zoltán (2000): *Tanulók, iskolák, különbségek* 201-210. oldal.
Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 33-41.
Falus Iván (2007): *Didaktika*. 298-313. oldal
Csíkszentmihályi Mihály, Kevin Rathunde, Samuel Whalen (2010): *Tehetséges gyerekek. Flow az iskolában*. Budapest: Nyitott Könyvműhely. 11–38, 99–124, 242–267, 318–340.
Knausz Imre (2001): A tanítás mestersége. Budapest: Iskolafejlesztési Alapítvány, 26-34. A motiváció. 74- 125. A tanítás. <http://mek.niif.hu/01800/01817/01817.pdf>
Nahalka István (2002): Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia.

7. A pedagógiai értékelés változatos eszközeinek alkalmazása

Vekerdy Tamás (2011): *Érzelmi biztonság. Mit kell(ene) tudnunk a gyerekekről és magunkról?* Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 103–125.
Knausz Imre (2001): A tanítás mestersége. Budapest: Iskolafejlesztési Alapítvány. 159-175. Az értékelés. <http://mek.niif.hu/01800/01817/01817.pdf>
Multimédia pedagógia (é.n.). Apertus Közalapítvány, Jutalmazás és büntetés, Értékelés és Vizsgáztatás. http://edutech.elte.hu/multiped/ped_11/ped_11.pdf 1-6.

8. Szakmai együttműködés és kommunikáció

Buda Béla (1997): A közvetlen emberi kommunikáció csatornái. In: Pócze Gábor (szerk.): *A pedagógus szakmához tartozó képességek*. Budapest: Okker Oktatási Iroda, 84–104.

Buda Béla (1997): Az empátia jelentősége a pedagógiai munkában és a gyermeknevelésben.
In: Pöcze Gábor (szerk.): *A pedagógus szakmához tartozó képességek*. Budapest: Okker Oktatási Iroda, 105–120.

http://hu.wikipedia.org/wiki/Hat_gondolkodo_kalap

https://hu.wikipedia.org/wiki/Eroszakmentes_kommunik%C3%A1ci%C3%B3

Gombocz-Trencsényi (2000). Változatok a pedagógiára. Budapest: OKKER. 55-59., 74-77.

Perjés István: Kommunikáció az iskolában, Multimédia Pedagógia, Apertus

http://edutech.elte.hu/multiped/ped_10/ped_10.pdf

Atkinson, R. L. és mtsai. (1999): Pszichológia. Budapest: Osiris Kiadó, második, javított kiadás

(vagy későbbi kiadás), 495-512 (17. fejezet: A társas viselkedés intuitív elméletei; Attitűdök), 524-551 (18. fejezet: Társas kölcsönhatás és társas befolyásolás). Nyelv és kommunikáció, 257-261.old. (9. fejezetből)

9. Szakmai fejlődésben elkötelezettség, önművelés

Dobszay László (2009): *Kodály után. Tűnődések a zenepedagógiáról*. Kecskemét: LFZE Kodály Intézete, 128–141.

Atkinson, R. L. és mtsai. (1999): *Pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó, második, javított kiadás [vagy későbbi kiadás], 402–429 (Stressz), 466–491 (Terápiás módszerek; Mentális egészségvédelem).

Stachó László (2011): A zenébe rejtett személyiség. Bevezetés a zenei előadóművészet pedagógiájába. *Parlando*, megjelenés alatt (10 oldal).

A Magyar Köztársaság Kormányának stratégiája az egész életen át tartó tanulásról.

További ajánlott irodalom

- Bábosik István (1999): A nevelés elmélete és gyakorlata. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Bagdy Emőke - Telkes József (1995): Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
- Berne, E. (1973/2008): *Sorskönyv*. Budapest: Háttér Kiadó.
- Buda Béla (1987): Viselkedészavarok, konfliktusok, problémák megoldásai. Korszerű nevelés. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Carver, Ch. S., Scheier, M. F. (2007): *Személyiségpszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó – kiválasztott fejezetek.
- Cole, M. R., Cole, Sh. R. (2006): *Fejlődéslélektan*. Budapest: Osiris Kiadó Csányi Vilmos (2006): *Az emberi viselkedés*. Budapest: Sanoma Budapest Kiadói Rt.
- Czeizel Endre – Batta András (1992): A zenei tehetség gyökerei. Machler Marcell Alapítvány, Budapest, Arktis Kiadó.
- Czike Bernadett (szerk.) (1996): Bevezetés a pedagógiába. Budapest: Eötvös József Kiadó.
- Dombi-Oláh-Varga (2007): A neveléstudomány alapkérdései. Gyula: APC-Stúdió.
- Falus Iván (szerk.) (2003): Didaktika. Budapest: Tankönyvkiadó,
- Gáspár László (1997): Neveléstudomány. Budapest: Okker Kiadó.
- Gáspár László, Kelemen Elemér (1998): Neveléstörténet problémátörténeti alapon. Budapest: Okker Kiadó.
- Horváth Attila (1996): Elméletek a nevelésről. Budapest: Okker Kiadó.
- Kokas Klára (1992): *A zene felemeli a kezeimet*. Budapest: Akadémiai Kiadó. + Kokas Klára életmű-dvd-jének („Öröm, bűvös égi szikra”) részletei (Kokas-pedagógia)
- Kozma Tamás (2001): Bevezetés a nevelésszociológiába. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Kozma Tamás (1984): A nevelésszociológia alapjai. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Körmendy Zsolt: <http://koncertpedagogia.hu/mupa.htm>
- Laczó Zoltán, Rainer Knappek és Barkóczi Ilona (2002) Tanulmányok a *Hang és lélek (Új utak a zene és társadalom kapcsolatában)* c. kötetből. Budapest: Magyar Zenei Tanács. (a zene transzferhatásai)
- Meleg Csilla (szerk.) (1996): Iskola és társadalom (Szöveggyűjtemény). I-II. Pécs: JPTE Tanárképző Intézet Pedagógia Tanszéke. (<http://mek.oszk.hu/01900/01944/01944.pdf>, <http://mek.oszk.hu/01900/01945/01945.pdf>)
- Moreno, J. J. (2007): *Belső zenéd dallama. Zeneterápia és pszichodráma*. Budapest: L'Harmattan Kiadó. (zeneterápia)
- N. Kollár Katalin - Szabó Éva (szerk.) (2004): Pszichológia pedagógusoknak. Budapest: Osiris Kiadó.
- Nemes László Norbert (szerk.) (2011): Kodály álma a jövő Magyarországaról. Zenei közoktatásunk jövőképe, zenepedagógus képzésünk új stratégiája. Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem – Kodály Intézet.
- Retkes Attila-Várkonyi Tamás (szerk.) (2010): Zene- művészet, piac, fogyasztás. Budapest: Kultindex Kft.
- Roubuck, C. (2011): Hatékony kommunikáció. Budapest, Scolar.
- Vajda Zsuzsanna (1994): Nevelés, pszichológia, kultúra. Budapest: Dinasztia Kiadó.
- F. Várkonyi Zsuzsa (2010): *Tanulom magam*. Budapest: M-érték Kiadó.
- Zrinszky László (2006): Neveléstudomány. Budapest: Műszaki Kiadó.

További ajánlások különösen érdeklődőknek

- Németh András–Pukánszky Béla (2004): A pedagógia problémátörténete. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Németh András-Skiera, Ehrenhard (1999): Reformpedagógia és az iskola reformja. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Durkheim, Émile (1980): Nevelés és szociológia. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Ferge Zsuzsa (1984): Az iskolarendszer és az iskolai tudás társadalmi meghatározottsága. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Háber Judit-Ferge Zsuzsa (1974) (szerk.): Az iskola szociológiai problémái. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó.
- Csikszentmihályi Mihály (2008): *A fejlődés útjai: A harmadik évezred pszichológiája*. Budapest: Nyitott Könyvműhely. (csúcsteljesítmény, személyiségfejlesztő módszerek, önművelés, élethosszig tartó tanulást megalapozó kompetenciák fejlesztése);
- Gardner, H. (1998): *Rendkívüliek. Kivételes egyéniségek – Mozart, Freud, Virginia Woolf, Gandhi portréi és „hétköznapi rendkívüliségünk”*. Budapest: Kulturtrade Kiadó. (intelligenciatípusok)
- Gopnik, A., Meltzoff, A. N., Kuhl, P. K. (2001): *Bölcsék a bölcsőben. Hogyan gondolkodnak a kisbabák?* Budapest: Typotex Kiadó. (fejlődépszichológia)
- Havas Kató (1973/2000): *Lámpaláz*. Budapest: magánkiadás. (a lámpaláz kezelése)
- Goleman, D. (2008): *A meditáció ősi művészete*. Budapest: Nyitott Könyvműhely. (személyiségfejlesztés, önművelés, élethosszig tartó tanulást megalapozó kompetenciák fejlesztése)
- Kéri Katalin: Mi a neveléstörténet című könyvének online változata:
<http://www.mek.oszk.hu/01800/01886/>
- Pukánszky Katalin (szerk.): Gyermekkor-történeti tanulmányok.
<http://koncertpedagogia.hu/mupa.htm>